

Sygn. akt III CZ 35/22

POSTANOWIENIE

Dnia 25 lutego 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)
SSN Paweł Grzegorzczak (sprawozdawca)
SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z wniosku S. W.
z udziałem P. W. i M. W.
o dział spadku i zniesienie współwłasności,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 25 lutego 2022 r.,
zażalenia uczestnika postępowania M. W.
na postanowienie Sądu Okręgowego w C.
z dnia 18 sierpnia 2021 r., sygn. akt VI Ca (...),

**uchyla zaskarżone postanowienie, pozostawiając
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego, w tym
kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu
uczestnikowi M. W., do orzeczenia kończącego postępowanie w
sprawie.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 18 sierpnia 2021 r. Sąd Okręgowy w C., na skutek apelacji wnioskodawczyni S. W. uchylił postanowienie Sądu Rejonowego w C. z dnia 27 stycznia 2021 r. wydane w sprawie o dział spadku i zniesienie współwłasności z udziałem P. W. i M. W.

Sąd Okręgowy wskazał, że Sąd Rejonowy nie ustalił wszystkich istotnych do rozpoznania sprawy okoliczności, a w konsekwencji nie rozpoznał istoty sprawy. W związku z tym, w ocenie Sądu Okręgowego za co najmniej przedwczesne należało uznać stanowisko Sądu Rejonowego, że w sprawie wystąpiły podstawy do oddalenia wniosku na podstawie art. 5 k.c.

Postanowienie Sądu Okręgowego zaskarżył zażaleniem uczestnik M. W., zarzucając naruszenie art. 386 § 4 w związku z art. 13 § k.p.c. i wnosząc o uchylenie zaskarżonego postanowienia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepis art. 394¹ § 1¹ k.p.c., dopuszczający zażalenie do Sądu Najwyższego w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, ma odpowiednie zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym (art. 13 § 2 k.p.c.). Stosownie do tego, jeżeli sąd drugiej instancji uchyła wydane przez sąd pierwszej instancji postanowienie merytoryczne ze względu na nierozpoznanie istoty sprawy, Sąd Najwyższy, rozpoznając zażalenie złożone na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c., bada, czy sąd drugiej instancji prawidłowo zastosował art. 386 § 4 k.p.c., tj. czy okoliczności sprawy, przy uwzględnieniu oceny prawnej sądu drugiej instancji, mieszczą się w kręgu sytuacji polegających na nierozpoznaniu istoty sprawy. Poza zakresem oceny pozostaje natomiast prawidłowość stanowiska co do *meritum* wyrażonego przez sąd drugiej instancji (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSNC 2013, nr 3, poz. 41, z dnia 28 listopada

2012 r., III CZ 77/12, OSNC 2013, nr 4, poz. 54 i z dnia 17 stycznia 2013 r., III CZ 2/13, niepubl.).

Zgodnie z utrwalonym poglądem, nierozpoznanie istoty sprawy ma miejsce wtedy, gdy sąd pierwszej instancji nie zbadał materialnej podstawy żądania, wychodząc z błędnego założenia, że istnieje przesłanka unicestwiająca roszczenie albo przesłanka wykluczająca jego skuteczne dochodzenie (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 1936 r., C 1839/36, Zb. Urz. 1936, poz. 315 i z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 22 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2013 r., IV CZ 170/12, niepubl. i z dnia 14 lutego 2013 r., II CZ 188/12, niepubl.). Dotyczy to zatem sytuacji, w których błąd sądu pierwszej instancji sytuuje się nie tyle w sferze faktów i dowodów, ile polega na nieprawidłowym założeniu o istnieniu materialnej lub procesowej przeszkody w ocenie istoty sprawy.

Przeszkodą taką może być m.in. sytuacja, w której w ocenie sądu pierwszej instancji dochodzenie uprawnienia byłoby sprzeczne z jego społeczno-gospodarczym przeznaczeniem lub z zasadami współżycia społecznego, a tym samym nie powinno korzystać z ochrony prawnej (art. 5 k.c.). W tym przypadku, podobnie jak w razie przedawnienia lub upływu terminu prekluzyjnego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2013 r., I CSK 156/13, OSNC-ZD 2014/C, poz. 57), sąd odmawia bowiem powodowi lub wnioskodawcy ochrony prawnej z powodu istnienia negatywnej przesłanki, wykluczającej udzielenie żądanej ochrony z innych przyczyn aniżeli bezzasadność żądania.

W okolicznościach sprawy Sąd Okręgowy, jak wyraźnie wynikało z motywów rozstrzygnięcia, nie przesądził jednak, czy Sąd Rejonowy błędnie zakwalifikował żądanie wnioskodawcy jako nadużycie prawa, a jedynie uznał to stanowisko za przedwczesne wobec stwierdzonych niedostatków w ustaleniach faktycznych. Inaczej rzecz ujmując, Sąd Okręgowy nie przyjął, że doszło do nierozpoznania istoty sprawy, lecz założył, że dokonane ustalenia faktyczne są niedostateczne do dokonania oceny zasadności zastosowania art. 5 k.c. Zdaniem Sądu Okręgowego, ustalenia te jawiły się jako niewszechstronne, niekompletne, a częściowo dowolne, ponieważ nie miały odzwierciedlenia w zebranych materiałach dowodowych.

Błędy dotyczące ustaleń faktycznych, w tym nieprawidłowa ocena dowodów lub zaniechanie dokonania określonych ustaleń, nie stanowią nierozpoznania istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. Uchybienia lokujące się w płaszczyźnie podstawy faktycznej orzeczenia mogą uzasadniać wydanie orzeczenia kasatoryjnego przez sąd drugiej instancji tylko wtedy, gdy ich skala skutkuje koniecznością przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 *in fine* k.p.c.), na co Sąd Okręgowy się nie powołał. W przyjętym w kodeksie postępowania cywilnego modelu apelacji pełnej (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008 r., Nr 6, poz. 55), sąd drugiej instancji dysponuje kompetencją do prowadzenia postępowania rozpoznawczego, tak w aspekcie gromadzenia materiału procesowego, jak i oceny prawnej, na równi z sądem pierwszej instancji. Nic nie stało zatem na przeszkodzie, aby Sąd Okręgowy, dostrzegłszy potrzebę przeprowadzenia dowodu z przesłuchania uczestników i dokumentacji medycznej uczestnika M. W., przeprowadził te dowody, dokonał stosownych ustaleń i w oparciu o rozszerzoną w ten sposób podstawę faktyczną stanowczo ocenił, czy istotnie Sąd Rejonowy błędnie uznał, że żądanie wnioskodawczyni stanowi nadużycie prawa. Odmienne ocena dopuszczalności wydania orzeczenia kasatoryjnego byłaby możliwa tylko wtedy, gdyby, jak już sygnalizowano, rozstrzygnięcie o prawidłowości zastosowania art. 5 k.c. wymagało przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (por. odpowiednio postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2017 r., I CZ 41/17, niepubl. i z dnia 23 czerwca 2020 r., I CZ 13/20, niepubl.).

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w związku z art. 394¹ § 3 i art. 13 § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.